

Előszó

Miféle kötetet tart kezében az olvasó? A szerkesztők sem tudnak erre a kérdésre egyértelmű választ adni. Nem is azzal a szándékkal fogtak hozzá a kötet összeállításához, hogy összeszedjenek írásokat, amelyek valamiképpen valamennyien egy dologról, esetünkben a tudásról szólnak. Titokban viszont mégiscsak abban reménykedtek, hogy az MTA Filozófiai Kutatóintézetének 2009-ben született írásai – így vagy úgy – a tudás, azon belül is a filozófiai tudás, a filozófiai megismerésforma problémáit járják körül. A tudás lett volna ugyanis az a téma, melynek égisze alatt a két szerkesztő, akkor az intézet igazgatója és igazgatóhelyettese az intézet kutatómunkájának egységét elképzelték.

Így a szerkesztők csak annyiban tudnak segítségére lenni az olvasónak, hogy elmondják: a kezükben tartott kötet kapcsán azon próbáltak elgondolkodni, hányféle tudás, hányféle filozófiai megismerésforma és megismerésmód létezik. Hogy a filozófia – talán nem véletlenül – már történetének első időszakától kezdődően (vesd össze pl. Arisztotelészt) egyszerre volt „természet- és tudományfilozófiai” látásmód (Arisztotelész: *Fizika, Meteorológia, Az égbolt, A keletkezésről és a pusztulásról, Az állatok keletkezéséről* etc.), egyszerre jelentette a metafizikai vizsgálódásokat, s a legelső mozdulatlan mozgatóról való gondolkodást (Arisztotelész: *Metafizika*), a politikáról és a politikai berendezkedésről szóló „politikafilozófiai” elmélkedést (Arisztotelész: *Politika*), az etikának, az emberi viselkedés morális összefüggéseinek kutatását (Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika, Eudemoszi etika, Nagy etika*), a lélekről, az emberi psziché működéséről kifejtetteket (Arisztotelész: *A lélek, Az érzékelés tárgyai, Az emlékezet és a visszaemlékezés, A fiatalság és az öregség, az élet és a halál, Az álmok, Az alvás és az ébrenlét* etc.), továbbá a logikus és szisztematikus gondolkodás, valamint a megértés és az értelmezés tudományát (Arisztotelész: *Katégoriák, Herméneutika, Első Analitika, Második Analitika, Topika* etc.), végül a beszédről, a dialektikáról és az érvelésről (Arisztotelész: *Rétorika*), valamint a művészetekről való szisztematikus („művészetfilozófiai”) bölcselkedést (Arisztotelész: *Poétika*) stb. Ma az ilyen totális megközelítés egy életművön belül elképzelhetetlen (igazi donquijotes tett lenne ehhez fogható teljességre törekedni), de arra figyelmeztet, hogy a filozófia nem nélkülözheti a sokszínűséget, a feltett kérdések és válaszok (vagy válaszkísérletek és választörödékek) sokoldalúságát.

Szerintünk egyenesen örület, s a filozófiai látásmódnak, azaz a filozófia lényegének teljes ignorálása, egyszóval a filozófia halála, ha a filozófiát mesterségesen, kívülről, valamilyen intézményesített hatalmi- vagy parancsszóval „egydimenzióssá” kísérelnék meg tenni, hogy megfeleljen a modern (azaz épp a legmodernebbnek hitt és – mint annyiszor – megfellebbezhetetlennek, vagyis intézményesen kanonizáltak remélt) tudományosság követelményeinek. Nem

szeretnénk, ha megfelelné annak. Másrésztől primitívség és a tudás funkciójának, szerepének és működésének totális félreértése a filozófia egész jogosultságának technokrata-technicista megkérdőjelezése azon az alapon, hogy bármennyit erőlködjenek is a filozófusok, soha nem fognak a kérdéseikre a tudomány követelményeinek megfelelő, naprakész választ találni. Nem fognak. Ez igaz. De úgy gondoljuk, hogy a filozófia, ha nem akarják a tudomány nevében így vagy úgy megerőszakolni, s ha ragaszkodunk ahhoz, amit filozófiai tradíciónak szokás nevezni, továbbra is nagyon fontos szerepet játszhat, s remélhetőleg játszani is fog abban, hogy a kulturált ember elgondolkozhasson azon, ami körülveszi. Legyen szó a világmindenségről, a társadalom berendezkedéséről, az egyes ember érzés- és gondolatvilágáról; legyen szó tudományról, művészetről, vallásról vagy bármiről, ami hozzánk tartozik.

Ez a kötet tehát a filozófiai tudás és általában a tudás „sokszínűségének” jegyében született. Reméljük, mindenki, aki a kezébe veszi, talál benne olyan írásokat, melyek elgondolkoztatják. Ami persze egyszersmind azt is jelenti, hogy az olvasó kedvére tallózhat a kötetben, szeretheti vagy elutasíthatja egyik vagy másik írást. A filozófia, minthogy nem „kőkemény tudomány”, megengedi, hogy mindenki a maga személyiségének megfelelően viszonyuljon hozzá.

* * *

Kötetünkben az MTA Filozófiai Kutatóintézet munkatársainak írásai mellett olvashatók vendégszövegek a filozófia és a társtudományok képviselőitől, akik 2009-ben vendégeink voltak, s akiknek kutatói irányultságát, témavilágát és gondolkodásmódját a miénkéhez közelinek érezzük. Ennek megfelelően indokolatlannak tartottunk volna egy külön „vendégfejezetet” nyitni, írásaikat – amelyekért ezúton is köszönettel tartozunk – a kötet tematikus rendjéhez illeszkedve helyeztük el.

Köszönjük Forrai Gábornak, Rugási Gyulának és Schwendtner Tibornak, hogy elolvasták a kötet kéziratát, s számtalan szakmai tanáccsal, kritikával, megjegyzéssel, kiegészítéssel és pontosítással hozzájárultak a tanulmányok végleges formájához.

Végezetül köszönet a lehetetlent nem ismerő Typotex Kiadónak a harmonikus együttműködésért.

A szerkesztők